

בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט לערעורים אזרחיים

רע"א 4554/24

לפני: כבוד השופט דוד מינץ
כבוד השופטת יעל וילנר
השופטת גילה כנפי-שטייניץ

המבקשת: מדינת ישראל

נגד

- המשיבים:
1. פלוניות
 2. קומסקו בע"מ
 3. Manitowoc Crane Group France Sas
 4. רמא טכנולוגיה עגורנים בע"מ
 5. הראל חברה לביטוח בע"מ
 6. אחים סבג עגורנים בע"מ
 7. איילון חברה לביטוח בע"מ
 8. פלוני
 9. נאות שמיר בע"מ
 10. הכשרה חברה לביטוח
 11. פלוני
 12. מכון התקנים הישראלי
 13. פלוני
 14. פלוני

בקשת רשות ערעור על החלטה שנתן בית המשפט המחוזי
בתל אביב-יפו (השופט י" אילני), ביום 28.3.2024, בת"א
46569-09-19

בשם המבקשת: עו"ד ישראל בלוס; עו"ד מלי אומיד-ברגר

בשם המשיבות 1: עו"ד ישראל אסל

פסק-דין

השופטת יעל וילנר:

1. לבית המשפט מוגש הליך שבו מתבקשים מספר סעדים. לכל אחד מהסעדים נקבעה בתקנות אגרה בגובה שונה. איזו אגרה תשולם בגין ההליך?

המענה לשאלה זו מוסדר בתקנה 2(ב) לתקנות בתי המשפט (אגרות), התשס"ז-2007 (להלן: תקנות האגרות, או: התקנות), אשר קובעת כדלקמן:

כלל הליך כמה סעדים, תשולם אגרה לפי פרט אחד בלבד מבין הפרטים המפורטים בתוספת לגבי אותו הליך, לפי הסכום הגבוה.

בקשת רשות הערעור שלפנינו, המוסבת על החלטת בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו (השופטת י' אילני) בת"א 46569-09-19 מיום 28.3.2024, מעוררת את שאלת פרשנותה של התקנה הנ"ל.

רקע

2. המשיבות 1 (להלן: המשיבות) הן יורשות המנוח ס', שנהרג ביום 19.5.2019 כתוצאה מקריסת עגורן באתר בנייה בעיר יבנה. ביום 19.9.2019 הגישו המשיבות תביעה לבית המשפט המחוזי נגד המבקשת, מדינת ישראל (להלן: המדינה), ונגד נתבעים נוספים, ובמסגרתה עתרו לקבלת פיצויים בגין נזקי גוף, וכן פיצוי עונשי בסך 1,690,000 ש"ח. עם הגשת התביעה שילמו המשיבות אגרה בסך של 1,213 ש"ח, בהתאם לתקנה 5 ולפרט 35 לתוספת לתקנות (להלן: התוספת) שאליו מפנה תקנה 5 (לפי הסכום שהיה קבוע בפרט זה באותה העת), שעניינם בהסדרי תשלום האגרה בתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף.

3. ביום 24.1.2023 הגישה המדינה לבית המשפט המחוזי "בקשה להורות על תשלום אגרה כדין", וטענה כי לנוכח הוראת תקנה 2(ב) לתקנות, היה על המשיבות לשלם עם הגשת תביעתן אגרה בסך 21,125 ש"ח (חלף הסך של 1,213 ש"ח ששולם כאמור על ידי המשיבות עם הגשת תביעתן), שהוא מחצית משיעור האגרה המלאה שיש לשלם בגין סעד הפיצוי העונשי שהתבקש בתביעה; זאת, בהתאם לתקנה 6 לתקנות שעניינה בתשלום אגרה בגין תביעה לסכום קצוב, ולפי פרט 8 לתוספת שאליו מפנה תקנה זו. טענת המדינה התבססה על פסק דינו של בית משפט זה ברע"א 7644/09 תרכובות ברום בע"מ נ' לדני (11.4.2010) (להלן: עניין ברום), שבמסגרתו פורשה תקנה 2(ב), כך ש"לצורך הקביעה מהו הסעד בגינו תשולם האגרה, יש להשוות בין סכום האגרה אותו אמור לשלם התובע עם פתיחת ההליך בתביעה בגין נזק גוף [...] לבין שיעור האגרה אותו עליו לשלם בגין הסעד הכספי הרגיל. האגרה תשולם בהתאם לסכום הגבוה מבין השניים" (פס' 10; ההדגשה הוספה).

4. מנגד, המשיבות טענו כי לפי תקנה 2(ב) יש לבחון את סכום האגרה המלאה אשר נקוב בתוספת ביחס לכל סעד, ולא את הסכום החלקי של האגרה אשר משולם בתחילת ההליך. בתמיכה לטענתן, צירפו המשיבות מכתב מיום 8.1.2019 שנשלח לבא-כוחן מטעם הייעוץ המשפטי להנהלת בתי המשפט, שבמסגרתו צידדה הנהלת בתי המשפט בעמדתן. במענה לכך, המדינה הבהירה כי המכתב האמור משקף מדיניות קודמת, שהוחלפה בנוהל עבודה עדכני מיום 1.6.2020, אשר מנחה את מזכירות בתי המשפט לגבות אגרה בהתאם לעמדה הפרשנית העדכנית של המדינה.

החלטת בית המשפט המחוזי

5. בית המשפט המחוזי קיבל את עמדת המשיבות ביחס לפרשנות תקנה 2(ב). בית המשפט ציין תחילה כי קיימות בסוגיה הנדונה מספר החלטות סותרות שניתנו בערכאות הדיוניות; וקבע כי קיימים קשיים בקביעות העקרוניות שבכל אחת מהחלטות אלו. לגוף הדברים, נקבע כי לפי לשונה של תקנה 2(ב), יש לבחון את סכומי האגרה המלאה הנקובים בתוספת בפרטים הרלוונטיים לסעדים הנתבעים בהליך, ולקבוע את האגרה שיש לשלם בהתאם לסכום האגרה הגבוה מבניהם. הודגש, כי האופן שבו משולמת האגרה המלאה אינו רלוונטי להכרעה בשאלה מהי האגרה שחלה על התביעה. צוין, כי אמנם הפרשנות האמורה אינה מתיישבת עם ההחלטה בעניין ברום, אך הובהר כי בשונה מעניינינו, הדיון בעניין ברום התמקד בשאלה אם תביעת פיצויים עונשיים היא תביעה לסעד כספי או תביעה לפיצויים בשל נזק גוף, ולא בשאלה נשוא דיוננו; כי פסק הדין בעניין ברום ניתן בדין יחיד; וכי הפסיקה בסוגיה הנדונה, לאחר מתן פסק הדין בעניין ברום, איננה אחידה, באופן שמצדיק לבחון את הסוגיה בשנית.

לנוכח האמור, נקבע כי בהינתן שבמקרה דנן סך האגרה המלאה בגין סעד הפיצויים בשל נזקי הגוף עמד בעת הגשת התביעה על 42,759 ש"ח, בעוד שסך האגרה המלאה בגין הסעד הכספי הנתבע כפיצוי עונשי הוא נמוך יותר, ועמד על 42,250 ש"ח – על המשיבות לשלם אגרה בהתאם לזו שחלה על תביעתן לפיצויים בשל נזקי גוף, שהיא האגרה המלאה הגבוהה יותר.

על החלטה זו הגישה המדינה את הבקשה שלפנינו.

תמצית טענות הצדדים

6. המדינה טוענת כי יש ליתן במקרה דנן רשות ערעור, לנוכח הסתירה בין החלטת בית המשפט המחוזי לבין פסק דינו של בית משפט זה בעניין ברום, ובשים לב להכרעות הסותרות שניתנו בסוגיה בפסיקת הערכאות הדיוניות. המדינה מדגישה כי העובדה שפסק הדין בעניין ברום ניתן בדרך יחיד אינה גורעת מתוקפו המנחה, וכי לא היה מקום לסטות ממנו. עוד נטען, כי קביעותיו הפרשניות של בית המשפט המחוזי במישור הלשוני של תקנה 2(ב) – אינן מספקות, וכי לא קוים דיון ממצה במישור זה; כי גם הדיון שקיים בית המשפט המחוזי במישור התכליתי – לקה בחסר; וכי הפרשנות שאומצה במקרה דנן עלולה להוביל לניפוח הסכום הקצוב שנתבע בתביעות כבענייננו. זאת, משום שבתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף המוגשת לבית המשפט השלום, יוכל תובע להגיש גם תביעה על סכום קצוב בשיעור של עד כ-314,600 ש"ח, מבלי שיידרש לשלם בגינה אגרה כלשהי, שכן עד לסכום זה, האגרה הכוללת בגין סעד זה (סך של כ-7,865 ש"ח, המהווה 2.5% מן הסכום הקצוב הנתבע) נמוכה מהאגרה הכוללת בגין נזקי גוף (7,866 ש"ח); וממילא, יידרש התובע לשלם רק את אגרת הפתיחה עבור נזקי הגוף בבית המשפט השלום, העומדת נכון לעת כתיבת שורות אלו, על 819 ש"ח בלבד. על זו הדרך, טוענת המדינה, יוכל התובע לצרף לתביעתו לפיצויים בגין נזקי גוף המוגשת לבית המשפט המחוזי, תביעה כספית בסכום של עד כ-1,950,000 ש"ח (שסך האגרה המלאה בגינה עומד על כ-48,750 ש"ח), מבלי לשלם אגרה בגינה, וכפוף לתשלום הראשון של אגרת נזקי גוף בבית המשפט המחוזי, העומד היום על 1,394 ש"ח (מתוך סך האגרה המלאה, העומד על 49,162 ש"ח).

7. המשיבות, מנגד, סומכות ידיהן על החלטת בית המשפט המחוזי. לטענתן, החלטה זו מעוגנת היטב בלשון התקנות, וקבלת פרשנות המדינה תביא במקרים מסוימים לגבייה בחסר של אגרה. עוד טוענות המשיבות, כי אף אם תתקבל עמדת המדינה, אין מקום לחייבן באגרה לפי רכיב התביעה הכספית, שכן בעת הגשת התביעה פעלה המדינה בהתאם למדיניותה הקודמת, שלפיה בנסיבות דנן חלה על התביעה אגרה בהתאם לסעד הפיצויים בשל נזקי גוף.

דיון והכרעה

8. כמפורט לעיל, החלטת בית המשפט המחוזי בענייננו אינה עולה בקנה אחד עם פסק דינו של בית משפט זה בעניין ברום, בנוגע לסוגיית פרשנותה של תקנה 2(ב). כמו כן, סקירה רוחבית של פסיקת הערכאות הדיוניות בסוגיה הנדונה מגלה מגוון עמדות,

אשר אף הן לא עולות בקנה אחד עם עניין ברום, ואף שונות מההכרעה שאליה הגיע בית המשפט המחוזי בענייננו. כך, למשל, בת"א (מחוזי י-ם) 2303-06-20 פלוני נ' שפד (14.4.2021) נקבע, כי כאשר מוגשת לבית המשפט המחוזי תביעת פיצויים בשל נזקי גוף, הכוללת גם סעד כספי קצוב שבסמכות בית המשפט המחוזי, יש לקבוע את האגרה החלה על ההליך בהתאם לפסק הדין בעניין ברום; בעוד שאם ניתן היה לתבוע את הסעד הכספי הקצוב בבית משפט השלום, על ההליך בבית המשפט המחוזי תחול אגרה בהתאם לסעד הפיצויים בשל נזקי גוף. כמו כן, בת"א (מחוזי מרכז) 45973-08-23 פלוני נ' מכוון 1 (19.2.2024), נקבע כי יש לבחון מהו "הסכום הגבוה" של האגרה בכל אחד מהשלבים בהליך שיש להם משמעות לעניין האגרה; וכי "יש לבחון איזה מהסעדים בתביעה מביא לחיוב באגרה גבוה יותר נכון לאותה נקודת זמן, ולחייב את התובע לשלם אגרה בהתאם, תוך התחשבות בסכום ששולם עד לאותה נקודה" (יצוין כי החלטה זו בוטלה בהסכמת הצדדים שם במסגרת פסק דינו של בית המשפט המחוזי בע"ר (מחוזי מרכז) 6546-04-24 פלוני נ' מדינת ישראל (12.9.2024)).

9. לנוכח כל האמור, ובשים לב לכך שפסק הדין בעניין ברום לא התמקד בסוגיית פרשנותה של תקנה 2(ב) לתקנות האגרות, אלא בשאלה אם "הסעד של פיצויים עונשיים נכלל בגדר 'תביעה לפיצויים בשל נזק גוף'", וממילא נעדר מפסק הדין דיון ממצה בסוגיה שלפתחנו, אני סבורה כי ראוי לשוב ולבחון את שאלת פרשנותה של תקנה 2(ב), ולהעמיד בנדון הלכה על מכונה. לפיכך, אציע לחבריי ליתן בענייננו רשות ערעור בשאלה זו, ולדון בבקשה כבערעור.

אקדים ואומר, כי אני סבורה שבית המשפט המחוזי צדק בפרשנות שהעניק לתקנה האמורה, ועל כן דין הערעור להידחות.

תמצית המחלוקת

10. כזכור, תקנה 2(ב) לתקנות קובעת כך:

כלל הליך כמה סעדים, תשולם אגרה לפי פרט אחד בלבד
מבין הפרטים המפורטים בתוספת לגבי אותו הליך, לפי
הסכום הגבוה.

כמפורט לעיל, זהו לוז המחלוקת בענייננו: המדינה טוענת כי יש לפרש את התקנה כך שהאגרה שתחויב בגין ההליך, תיקבע לפי סכום האגרה הגבוה יותר שיש

לשלם בעת פתיחת ההליך, בהתאם לכל אחד מהסעדים הכלולים בו. מנגד, המשיבות תומכות בפרשנות של בית המשפט המחוזי לתקנה הנדונה, שלפיה, האגרה שיש לשלם תיקבע לפי סכום האגרה המלאה הגבוה יותר, בהתאם לכל אחד מהסעדים הנתבעים.

לצורך הכרעה במחלוקת זו, אציג תחילה את המסגרת הנורמטיבית הצריכה לעניין.

המסגרת הנורמטיבית

11. כותרתה של תקנה 2 לתקנות היא "חובת תשלום אגרה". תקנה 2(א) קובעת כי:

המביא הליך לבית משפט ישלם עם הבאתו לראשונה, את
האגרה הקבועה בתוספת, והוא כשאינן הוראה אחרת בכל
דין.

בלשונה הקצרה, מניחה תקנה זו את היסודות העיקריים של אגרות בתי המשפט: ראשית, עצם חובת תשלום אגרה בגין הבאת הליך לבית משפט; שנית, עיתוי תשלום האגרה בגין ההליך, 'עם הבאתו לראשונה'; ושלישית – שיעור האגרה, בדרך של הפנייה לסכום האגרה הקבוע בתוספת לתקנות. בהמשך לכך, תקנה 2(ב), אשר ניצבת כאמור במוקד דיוננו, עוסקת אף היא בסוגיית שיעור האגרה, ונותנת מענה למצב דברים מסוים שבו מוגשת תביעה הכוללת כמה סעדים. תקנה זו, מורה כאמור כי אם "כלל הליך כמה סעדים, תשולם אגרה לפי פרט אחד בלבד מבין הפרטים המפורטים בתוספת לגבי אותו הליך, לפי הסכום הגבוה" (יועזר כי הסדר זה שונה מההסדר שהתקיים בעבר, שקבע כי במקרה של ריבוי סעדים יחויב התובע בתשלום עבור כל אחד מהם (תקנה 2(א) לתקנות בית המשפט (אגרות), התשמ"ח-1987; עניין ברום, בפס' 9)).

12. תקנה 5 לתקנות, שאף היא רלוונטית לענייננו, מסדירה את תשלום האגרה בתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף. תקנה 5(א) קובעת, באמצעות הפניה לפרטים שונים בתוספת, את גובה האגרה המלאה שתחול על תביעה כאמור; וזו לשונה: "בתביעה לפיצויים בשל נזקי גוף תשולם אגרה לפי פרטים 2 או 9 בתוספת, לפי הענין [...]". עניינו של פרט 2 בתוספת הוא "תביעה לפי תקנה 5" המוגשת לבית משפט השלום, ושל פרט 9 – תביעה כאמור המוגשת לבית המשפט המחוזי; בפרטים אלו נקובים סכומי האגרה המלאה החלים על תביעות מסוג זה – 7,866 ש"ח בגין תביעה המוגשת לבית משפט השלום, ו-49,162 ש"ח בגין תביעה המוגשת לבית המשפט המחוזי. בהמשך לכך, תקנה

5(ב) קובעת את אופן תשלום האגרה המלאה בתביעות כאמור, תוך פירוט מצבים שונים. בתוך כך, תקנה 5(ב)(1) לתקנות קובעת כי בתביעה בגין נזקי גוף, "עם הבאת הליך לבית משפט [...] ישלם התובע סכום כנקוב בפרטים 34 או 35 בתוספת, לפי הענין [...]" (כאשר פרט 34 בתוספת עניינו "סכום לניכוי בבית משפט שלום", והסכום הנקוב בו הוא 819 ש"ח; ופרט 35, שעניינו "סכום לניכוי בבית משפט מחוזי", נוקב בסכום של 1,394 ש"ח. יצוין כי סכומים אלו, בדומה לכלל הסכומים המפורטים בתוספת, עשויים להתעדכן מעת לעת). בהמשך לכך – ומאחר שתובע מחויב, כאמור, לשלם עם פתיחת ההליך רק סכום חלקי מסך האגרה המלאה הקבועה בתוספת בגין תביעה לנזקי גוף – קובעות תקנות 5(ב)(2)-(7) הסדרים שונים הנוגעים לאופן ועיתוי תשלום יתרת סכום האגרה. כך למשל, בתקנה 5(ב)(2) נקבע כי בהתקיים מצבים מסוימים, בעל דין יהיה פטור מתשלום יתרת סכום האגרה; תקנה 5(ב)(5) קובעת מספר מצבים, שבהתקיימם ישלם הנתבע את האגרה המלאה החלה על ההליך – בין היתר, כאשר ניתן פסק דין לחובתו; ותקנה 5(ב)(7) קובעת כי התובע ישלם את יתרת סכום האגרה אם תביעתו נדחתה או נמחקה.

13. באופן דומה, בתקנה 6 לתקנות שעניינה "אגרה בתביעה לסכום קצוב", נקבע בתקנה 6(א) כי גובה האגרה המלאה של תביעה כאמור תיקבע לפי הסכומים הנקובים בפרטים 1, 8 או 22 לתוספת (עניינו של פרט 1 לתוספת הוא "תביעה לסכום כסף קצוב" המוגשת לבית משפט שלום; של פרט 8 – תביעה כאמור המוגשת לבית משפט מחוזי; ושל פרט 22 – תובענה מינהלית; כאשר כלל סכומי האגרה בגין התביעות המפורטות בפרטים אלו נקבעים כאחוזים מגובה הסכום הנתבע). בהמשך לכך, תקנה 6(א) מוסיפה וקובעת את אופן תשלום האגרה המלאה בתביעות מסוג זה, ונקבע הכלל, שלפיו מחצית מהאגרה תשולם בעת הבאת ההליך, והמחצית השנייה – "עד עשרים ימים לפני התאריך שנקבע לדיון לראשונה בהליך". בתקנות 6(ב)-(ד) נקבעו חריגים לכלל זה. לדוגמא, בתקנה 6(ב) נקבע כי בהתקיים מצבים מסוימים, ינוכה מהאגרה ששולמה סכום כנקוב בפרט 34 או 35 לתוספת (כזכור, פרט 34 לתוספת עניינו "סכום לניכוי בבית משפט שלום" ופרט 35 – "סכום לניכוי בבית משפט מחוזי"), ויתרת האגרה ששולמה תוחזר; ובתקנה 6(ג) נקבע כי בנסיבות מסוימות, "בעל דין יהיה פטור מתשלום המחצית השניה של האגרה".

על רקע הוראות אלו, אפנה לרון ולהכריע בשאלה הפרשנית שהונחה לפתחנו.

14. כפי שציינתי בפתח הדברים, אני סבורה כי את תקנה 2(ב) יש לפרש כך שהאגרה שתחול על הליך הכולל כמה סעדים תיקבע לפי סכום האגרה הגבוה יותר באמצעות השוואת סכומי האגרה המלאים.

לשון תקנה 2(ב) לתקנות

15. מסקנתי זו, מתבססת בראש ובראשונה על לשון תקנה 2(ב). כאמור, לצורך קביעת שיעור האגרה, תקנה זו מפנה אל "הפרטים המפורטים בתוספת לגבי אותו הליך". קרי: על מנת לעמוד על שיעורי האגרה בגין הסעדים השונים, שהגבוה ביניהם הוא הקובע לצורך ההליך, עלינו לפנות לתוספת לתקנות. עיון בתוספת מלמד כי סכומי האגרה המנויים בה, הם סכומי האגרה המלאים בגין הסעדים השונים – והם בלבד. בכל הנוגע לאגרה עבור תביעה על סכום קצוב, הרי שהתוספת מציינת את סכום האגרה המלא בלבד (פרטים 1 ו-8). האגרה החלקית בגין סעד זה, המשולמת עם פתיחת ההליך, אינה נזכרת בתוספת עצמה, אלא בתקנה 6(א)(1), המפנה לסכום המלא שבתוספת, וקובעת כי הוא ישולם בשני שיעורים, כאשר "המחצית הראשונה – בעת הבאת ההליך". יוצא אפוא כי לשונה של תקנה 2(ב), המפנה כאמור לתוספת לצורך קביעת סכום האגרה הגבוה, לא מאפשרת פרשנות שלפיה שיעור האגרה בגין סעד של סכום קצוב – שיש להביאו בחשבון לצורך קביעת הסכום הגבוה מבין כלל הסעדים – הוא זה החלקי, המשולם עם פתיחת ההליך.

16. הוא הדין לגבי תביעה לפיצויים בגין נזקי גוף. במקרה זה, סכום האגרה החלקית, המשולמת עם הגשת ההליך, לכאורה מוזכר בתוספת, בפרטים האחרונים שבה – פרטים 34-35; ברם, גם בנוגע לסעד זה, אני סבורה כי לשון תקנה 2(ב), המפנה אל "הפרטים המפורטים בתוספת לגבי אותו הליך", שוללת את האפשרות שלפיה לעניין סעד פיצויים בגין נזקי גוף, יש לפנות לפרטים 34-35. מסקנתי זו, נלמדת מלשון התוספת ומהמבנה שלה. אסביר: עיון בתוספת מלמד כי היא כוללת שורה של פרטים שעוסקים במישרין בהליכים שונים, כאשר בסופה – במעין נספח, תחת הכותרת 'כללי' – מובאים 'סכומים לניכוי':

בית משפט שלום

1. תביעה לסכום קצוב – 2.5% מהסכום הנתבע [...].

2. תביעה לפי תקנה 5 – 7,866.

[...]

בית משפט מחוזי

8. תביעה לסכום קצוב – 2.5% מהסכום הנתבע [...].

9. תביעה לפי תקנה 5 – 49,162.

[...]

כללי

[...]

34. סכום לניכוי בית המשפט השלום – 819.

35. סכום לניכוי בית המשפט המחוזי – 1,394.

17. לגישת המדינה, כשמדובר בתביעה לנזקי גוף, "הפרטים [...] לגבי אותו הליך" הם 'סכומי הניכוי' שבפרטים 34-35, שכן אלו משולמים בפועל עם הגשתה של תביעה מסוג זה (כזכור, תקנה 5(ב)(1) קובעת כי "עם הבאת הליך לבית משפט [...] ישלם התובע סכום כנקוב בפרטים 34 או 35 בתוספת, לפי העניין"). אולם, קריאה זו היא מוקשית; הסכומים הנקובים בפרטים 34-35 אינם מיוחדים לאגרה בגין פיצוי בשל נזקי גוף, אלא הם משמשים כמעין 'סכומי מדף' שהתקנות עושות בהם שימוש בהקשרים שונים. כך, גם תקנה 6 שעוסקת כאמור באגרה עבור תביעה על סכום קצוב, מפנה לפרטים אלו בסעיפים 6(ב) ו-6(ד) כסכומים שאותם יש לנכות במקרים מסוימים (ולמעשה, נראה כי הוראה זו היא שהעניקה להם את שמם כ'סכום לניכוי'). על רקע זה, יש קושי לשוני ממשי בגישת המדינה שלפיה "הפרטים המפורטים בתוספת לגבי אותו הליך" הם, לעניין נזקי גוף, פרטים 34-35; לשון התקנה מחייבת אפוא את המסקנה כי הפרטים הרלוונטיים ל'אותו הליך' של נזקי גוף, הם פרטים 2 ו-9 לתוספת, שמתייחסים במיוחד לתביעה מסוג זה – ומציינים את סכום האגרה המלאה בגינה.

18. מסקנה זו משתלבת היטב גם במבנה הכללי של תקנות האגרות: כפי שכבר ציינתי, תקנה 2(ב) שבמוקד דיוננו אינה אלא נדבך נוסף, הנשען על האמור בתקנה שלפניה – תקנה 2(א). תקנה 2(א) מניחה כאמור את יסודות חיוב האגרות בגין פתיחת הליך, וקובעת כי "המביא הליך לבית משפט ישלם עם הבאתו לראשונה, את האגרה הקבועה בתוספת, והוא כשאינן הוראה אחרת בכל דין". תקנה 2(ב), בתורה, נועדה להתמודד עם מקרה פרטי, שבו הליך כולל כמה סעדים שיש לגביהם שיעורים שונים בתוספת. ברי כי תקנות אלו, תחת הכותרת הכללית של "חובת תשלום אגרה", עניינן באגרה המלאה, קרי – 'תג המחיר' הכולל שמגיש הליך מחויב בו; מנגנוני 'פריסת התשלומים' של מחיר האגרה המלאה, יפורטו רק בהמשך התקנות, במסגרת ההסדרים הפרטניים שבתקנות 5 ו-6. האפשרות לפרוס את תשלום האגרה, באופן שמאפשר לשלם רק חלק מסכום האגרה המלאה עם פתיחת ההליך, באה בגדר המונח 'הוראה אחרת'

המוזכר בתקנה 2(א), שקובעת כזכור, שיש לשלם עם פתיחת ההליך את מלא האגרה (כאמור בתוספת), "והוא כשאיין הוראה אחרת בכל דין".

19. מטעמים אלו, אין בידי לקבל את גישת המדינה שלפיה לשון 'תשלום' שבתקנה 2(ב) ("תשלום אגרה"), מלמדת כי הדגש ניתן בה על התשלום בפועל, החלקי, המשולם עם פתיחת ההליך; קריאה כזו, 'מטמיעה' לתוך תקנה 2(ב) את הסדרי פריסת התשלומים שיובאו רק בהמשך, בתקנות 5-6. אולם כפי שציינתי, מבנה התקנות, הגיוןן והפנייתן לתוספת, מוליכים למסקנה כי הלשון 'תשלום אגרה' שבתקנה 2(ב) מכוונת לשיעור האגרה המלאה.

20. כידוע, לשון החקיקה תוחמת את גבולותיה האפשריים של הפרשנות (ראו, מני רבים: ע"א 5628/14 סלימאן נ' סלימאן, פס' 30 (26.9.2016)), ויוזכר, כי "עסקינן בתקנות האגרות שמטבען הן טכניות, מצומצמות ודווקניות. מטרתן לקבוע כללים ברורים" (ראו: רע"א 7031/12 שערי צדק המרכז הרפואי נ' פלונית, פס' 6 (23.10.2013); ראו גם: רע"א ISRAEL BIO-ENGINEERING PROJECT 3640/15 נ' מדינת ישראל – היועץ המשפטי לממשלה, פס' 4 (12.10.2015)). עיקרון בסיסי זה של דיני האגרות מדגיש את הצורך לפרש את התקנות כפשוטן; לא כל שכן, שלא לחרוג ממושכל היסוד של דיני הפרשנות, שלפיו אין לפרש דבר חקיקה אלא באופן שעולה בקנה אחד עם לשונו. בהתאם לעיקרון זה, ועל פי פשוטו של מקרא, כאמור, כלל ההכרעה שאומץ בתקנה 2(ב) עניינו בגובה סכום האגרה המלאה הנקוב ב"פרטים המפורטים בתוספת לגבי אותו הליך". לעומת זאת, טענת המדינה שלפיה יש לפרש את תקנה 2(ב) כך שהאגרה החלה על הליך הכולל ריבוי סעדים, תיקבע תוך השוואת סכום האגרה החלקי שיש לשלם בפועל בעת פתיחת ההליך ביחס לכל אחד מהסעדים – אינה מתיישבת עם לשון תקנה 2(ב).

כפי שנראה להלן, לא רק לשונה של תקנה 2(ב) תומכת בפרשנות הנזכרת; אף תכליות חשובות של דיני האגרות, מוליכות למסקנה זהה. אפנה לכך כעת.

תכליות תקנה 2(ב) לתקנות

21. כאמור, המדינה טוענת כי האופן שבו פירש בית המשפט המחוזי את תקנה 2(ב) עלול לפגוע בתכלית התקנות למנוע הגשת תביעות סרק או תביעות מופרזות, ובכלל זה – הגשת תביעה מופרזת על סכום קצוב, יחד עם הסעד לפיצוי בשל נזקי גוף.

22. כידוע, תקנות האגרות מבקשות לאזן בין מספר תכליות. התכלית הבסיסית ביותר, עניינה בהשתתפות ציבור המתדיינים בעלויות ההליך השיפוטי. תכלית נוספת של דיני האגרות, מבקשת להציב מחסום בפני הליכי סרק, שמטרתם אינה אלא הטרדה של בעלי דין שכנגד, תוך בזבוז משאבי שפיטה. כמו כן, ההוראות המורות כי אגרה בגין תביעות כספיות תיקבע בשיעור יחסי לסכום הנתבע, מתמרצות תובעים להימנע מהגשת תביעות על סכומים מופרזים המטילות אימה על הצד שכנגד, ולהעמיד את תביעתם על סכום ריאלי (ראו: ע"א 8166/11 חברת אלי ראובן בנייה והשקעות בע"מ (בפירוק) נ' נ. אלה ובניו חברה קבלנית לבניין (1972) בע"מ, פס' 14 (12.4.2015); בג"ץ 6490/04 צביח נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, פס' 9 (12.1.2005); רע"א 7602/11 מגדל חברה לביטוח בע"מ נ' מיפרומאל תעשיות ירושלים בע"מ, פס' 7-8 (12.7.2012)). תכלית חשובה נוספת, עניינה בהגנה על זכות הגישה לערכאות. תכלית זו מבקשת להבטיח כי הטלת אגרה עבור פתיחת הליך מהטעמים שלעיל, לא תיצור חסם או הכבדת יתר בפני תובעים המבקשים לממש את זכותם לפנות לערכאות (ראו: רע"א 3106/16 כהן נ' ארז, פס' 18 (30.11.2017)). חסמים בפני הגשת תביעות פוגעים לא רק בזכות הגישה לערכאות של האדם הפרטי, אלא גם עשויים להרתיע תובעים פוטנציאליים מפני הגשת תביעות שיש בהן תועלת חברתית כללית (ראו: אלון קלמנט "סדר הדין האזרחי" הגישה הכלכלית למשפט 997, 1051-1054 (אוריאל פרוקצ'יה עורך 2012)). ביטוי לאיזון בין תכליות אלו לקודמותיהן, מצוי במנגנונים שונים של פטור מאגרה או הפחתתה בנסיבות מסוימות (ראו: בג"ץ 25/19 אברג'יל נ' פרקליטות מחוז תל אביב, פס' 3-4 (30.1.2019)). תכלית נוספת מבקשת לעודד בעלי דין להגיע ליישוב המחלוקת ביניהם בשלב מוקדם של ההליך או באמצעות מסלולי התדיינות הקיימים מחוץ לכותלי בית המשפט, מבלי להיזקק למתן הכרעה שיפוטית מנומקת, על המשאבים הכרוכים בכך (ראו: ע"א 1964/13 מדינת ישראל נ' ג'יין, פס' 6 (20.5.2014)). תכלית זו מוצאת ביטוי בהסדרים שונים המפחיתים משיעור האגרות בנסיבות של סיום ההליך בשלביו המקודמים או בהעברתו למסלולי הידיינות אחרים.

23. מטבע הדברים, לא כל תקנה ותקנה מגשימה את כלל התכליות שמצויות בבסיס התקנות, בפרט בשים לב לעובדה שתכליות אלו עשויות לעמוד לעיתים במתח זו עם זו, כפי שהודגם לעיל. הוראות התקנות עוצבו אפוא באופן שמאזן בין התכליות השונות שהוזכרו. בענייננו, אין להכחיש כי הפרשנות האמורה לתקנה 2(ב), לא מגשימה באופן מיטבי את התכלית שעניינה מניעת ניפוח סכומי תביעה; אולם מנגד, היא מתיישבת היטב עם תכליות חשובות לא פחות שביסוד ההסדר שנקבע בתקנה 5, שעניינן כאמור בתשלום אגרה בגין תביעת פיצויים על נזקי גוף. אבהיר את דבריי.

24. תקנה 5 (תוך הפנייה לפרטים 2 ו-9 שבתוספת) מגדירה כאמור שיעור אגרה קבוע לתביעת פיצויים על נזקי גוף, שאינו מושפע משווי התובענה, וזאת בניגוד לאגרה בתביעה לסכום קצוב. יש שראו בכך ביטוי לקושי להעריך את היקף הנזק בעת הגשת תביעות לנזקי גוף (ראו: רע"א 10471/07 ישראלי נ' הפניקס הישראלי חברה לביטוח בע"מ, פס' 10 (19.8.2009) (להלן: עניין ישראלי); לדידי, הסדר זה משקף אף גישה סוציאלית, שמכירה בעובדה שבניגוד לתביעות כספיות שבהן מתקיים לעיתים קרובות מתאם בין מצבו הכלכלי של התובע לסכום התביעה, בנזקי גוף, גם תובעים שידם אינה משגת עשויים לתבוע סכומי כסף ניכרים (ראו: יששכר רוזן-צבי הרפורמה בסדר הדין האזרחי: מורה נבוכים 119-120 (מהדורה שלישית דיגיטלית 2024) (להלן: רוזן-צבי)). יתר על כן – תובעים שסובלים מנזקי גוף, מתמודדים לעיתים קרובות עם אתגרים כלכליים שקשורים לנסיבות שהובילו להגשת התביעה: אבדן כושר השתכרות, הוצאות רפואיות כבדות, והיזקקות לסיוע של צד שלישי. זאת ועוד: מטבע הדברים, ככל שנזקי הגוף קשים יותר, חסרון הכיס משמעותי יותר, ובהתאם – שיעור הפיצוי שייתבע גבוה אף הוא; בנסיבות אלו, חישוב האגרה כאחוז מהסעד המבוקש עשוי ליצור מעמסה כלכלית דווקא על אלו שידם אינה משגת, למצער, בשלב פתיחת ההליך, ואף להוות חסם בפני הגשת תביעות.

אני סבורה אפוא, כי אף מטעמים אלו מתקין התקנות החריג את תביעות נזקי הגוף מהנוסחה שקובעת את שיעור האגרה כאחוז מהסכום שנתבע, סכום שעשוי כאמור להיות משמעותי, וקבע להן סכום אגרה קבוע; כאשר חלק קטן יחסית מסכום זה יצטרך לשלם התובע עם פתיחת ההליך, ובאשר ליתרת הסכום, התובע יהיה לעיתים פטור ממנה (במלואה או בחלקה) אם לדוגמא, יסתיים ההליך בפסק דין לטובתו, או בהליכי פשרה, גישור או בוררות (כמפורט בתקנות 5(ב)-(2)-(5)).

25. תכלית זו, המבקשת כאמור להקל על תובעי פיצויים לנזקי גוף – תומכת בפרשנות המוצעת ביחס לתקנה 2(ב); זאת, משום שהיא מאפשרת למי שתובע פיצויים בגין נזקי גוף לשלם אגרה בהתאם להסדר המיוחד שבתקנה 5, גם אם צרף לתביעתו תביעה לסכום כספי קצוב, כמו פיצויים עונשיים (עד לסכום של כ-1,950,000 ש"ח בבית המשפט המחוזי או כ-314,600 ש"ח בבית המשפט השלום). אכן, הצד השני של המטבע הוא פוטנציאל ניפוח התביעה הכספית על ידי תובעי נזקי הגוף עד לסכומים האמורים מבלי שישלמו עליהם אגרה; אולם לא ניתן להתעלם גם מהיתרון הגלום בהסדר זה במקרים

שבהם ניזוקי גוף מגישים תביעה כספית ראויה והולמת, תוך שהם מוסיפים ליהנות מההסדר הנוח יחסית של אגרת תביעת נזקי הגוף.

26. כמו כן, הפרשנות האמורה לתקנה 2(ב) מתיישבת היטב אף עם תכלית חשובה נוספת, המונחת ביסוד תקנה 5(ג). לצורך כך – כמה מילות הקדמה. תקנות סדר הדין האזרחי, תשע"ט-2018 (להלן: תק"ט"א) מורות כי על כתב תביעה לכלול את שווי נושא התובענה, ואולם מחריגות מהוראה זו תובענות לפיצויים בשל נזקי גוף (וכן חריגים ספציפיים נוספים; ראו בתקנה 10(9) לתק"ט"א). מבלי להאריך יתר על המידה, אציין כי הטעם לכך נעוץ בעובדה שנוזק גוף מתגבש, ככלל, בחלוף זמן, ועל כן הטלת חובה על תובע להעריך את נזקיו עם הגשת התביעה, עלולה להביאו לידי הערכת חסר, כאשר לחילופין, אם ימתין להתגבשות סופית של הנזק – זמן לא מבוטל לעיתים – יימנע ממנו פיצוי שהוא זקוק לו בהקדם. אף מנקודת מבט מערכתית, המתנת התובע להתגבשות הנזק בחלוף פרק זמן ניכר – אינה משקפת מצב רצוי, שכן חלוף הזמן יגרום לכך שבית המשפט יצטרך לדון באירועים זמן רב לאחר התרחשותם. מטעמים אלו, בחר מחוקק-המשנה לאפשר לתובע פיצויים בשל נזקי גוף להקדים ולהגיש את תביעתו אף בטרם התקבלה 'תמונת' הנזקים המלאה, ומבלי לציין את שווי התובענה (עניין ישראלי, בפס' 10; 707-צב, בעמ' 723).

27. באין חובה לנקוב בשוויה של תביעה לנזקי גוף, קבעה הפסיקה כי התובע רשאי לבחור אם להגיש את תביעתו לבית משפט השלום או לבית המשפט המחוזי, כאשר בחירה בבית משפט השלום פירושה שהסעד שיוכל לקבל, לא יעלה על תקרת הסכום המצויה בסמכותו של בית משפט זה (ראו: רע"א 5585/05 כלל חברה לביטוח בע"מ נ' מן, פס' 15 (6.8.2006)). עוד נקבע, כי בית משפט מחוזי שהוגשה לו תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף, לא רשאי להעבירה לבית משפט השלום רק בשל הערכה כי הפיצוי שייפסק בסוף ההליך אינו חורג מתקרת הסכום שבסמכות בית המשפט השלום (ראו: רע"א 8735/00 טבח נ' ציון חברה לביטוח בע"מ, פס' 4 (4.3.2001)).

28. דא עקא, לנוכח שילובן של הוראות אלו, עומד לתובע תמריץ משמעותי להגיש את תביעתו לבית המשפט המחוזי, על מנת להימנע מתקרת השווי של בית המשפט השלום (סעיף 51(א)(2) לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], התשמ"ד-1984). תמריץ זה, צפוי לנתב לבית המשפט המחוזי גם תביעות נזקי גוף שניתן היה להעריך מלכתחילה כי שווין אינו גבוה ומצוי בסמכות בית המשפט השלום, בבחינת 'שיטת מצליח', וממילא – להעמיס על בית המשפט המחוזי שלא לצורך. אחת הדרכים 'לצנן' את התמריץ האמור,

היא יצירת תמריץ הפוך, בדרך של קביעת פער ניכר בשיעור האגרה שנקבע לתביעת נזקי גוף המוגשת בבית המשפט המחוזי (49,162 ש"ח) לעומת בית המשפט השלום (7,866 ש"ח) – יותר מפי שישה; מטרת הפער האמור, היא לתמרץ בעלי דין להגיש את תביעתם לבית משפט השלום במקרים שבהם ניתן להעריך כי הנזק לא יעלה על תקרת סמכותו, ובכך – למנוע הכבדה על בתי המשפט המחוזיים. כפי שנפסק בבית משפט זה, "גלוי לעין שבכך התכוון מתקין התקנות לייקר את ההליכים בבית-המשפט המחוזי ולעודד הגשת תביעות לפיצויים בשל נזקי גוף בבית-משפט השלום דווקא במקום בבית-המשפט המחוזי; כפי שניתן לשער, על-מנת להקל את העומס אצל האחרון" (ראו: רע"א 8101/98 פלוני נ' פלוני, פסקה 3 (23.5.2000) (להלן: עניין פלוני)).

29. אולם, בהנחה שהתובע סבור שהוא מחזיק בסיכויים טובים לקבלת התביעה – כך שהאגרה הכוללת תוטל בסופו של יום על הנתבע (תקנות 5(ב)-(4)-(5)) – חוזרת השאלה: מדוע שלא יגיש את תביעתו לבית המשפט המחוזי בתקווה שעיקר סכום האגרה יגולגל על הנתבע, ובכך 'יפטור' מתקרת הסעד הכספי של בית המשפט השלום? מענה מסוים לכך, מצוי בתקנה 5(ג):

התנהל ההליך בבית משפט מחוזי, וסכום הפיצוי שנפסק או שבעלי הדין התפשרו עליו נמוך משישים אחוזים מתחום סמכות בית משפט השלום ביום הבאת ההליך, ישלם הנתבע, על אף האמור בתקנת משנה (ב) (4) או (5), את האגרה כשיעורה בבית משפט שלום, והתובע ישלים את האגרה החלה בבית המשפט המחוזי.

הפסיקה נדרשה בעבר למטרתה של הוראה זו, ולתמריץ המונח ביסודה:

"תקנה 5(ג) 'מענישה' כביכול תובע בכך שגם אם זכה בתביעתו אך בסכום הנמוך מ-60% מסכום סמכותו של בית משפט השלום, יישא הוא ביתרת האגרה של בית המשפט המחוזי. השיעור של 60% נועד לוודא כי "הסנקציה" בדבר תשלום אגרה חלקית גם על ידי הגורם אשר זכה בתביעתו יוגבל למקרים קיצוניים בהם הערכה של התובע בזמן הגשת תביעתו רחוקה מרחק של ממש מערכה האמיתי של התביעה. התמריץ השלילי לא יוטל איפוא על התובע במקרה גבולי. התוצאה היא כי על תובעים בתביעות מעין אלה, להעריך בזהירות יחסית את הסכום הנתבע על ידם וכך להחליט לאיזה בית משפט להגיש את תביעתם" (רע"א 7031/12 שערי צדק המרכז הרפואי נ' פלונית, פס' 5 (23.10.2013); ראו גם: עניין פלוני, בפס' 3)).

תקנה 5(ג) משתלבת אפוא עם תקנה 5(א), ויחדיו הן מתמרצות הגשת תביעה לפיצויים בשל נזקי גוף לבית משפט השלום, במקרים בהם ניתן להעריך מראש כי שיעור הנזק אינו חורג מתקרת הסכום שבסמכות בית משפט השלום.

30. על רקע הדברים הללו, ניתן להיווכח כי גישת המדינה בנוגע לפרשנות תקנה 2(ב) עשויה לחתור תחת תכליתה החשובה של תקנה 5(ג), שכן היא מאפשרת לעקוף אותה, וממילא – להתגבר על התמריץ הגלום בה; גישה זו, שלפיה סיווג ההליך לצרכי אגרה ייעשה על יסוד השוואת התשלומים החלקיים המשולמים עם פתיחת ההליך – מאפשרת לסעד הכספי 'להשתלט' בנקל על סיווג ההליך לצרכי אגרה, באמצעות הגשת תביעה כספית, ולו בסכום צנוע בלבד. כך, די שתוגש בבית משפט השלום תביעה על סך של כ- 65,000 ש"ח, כדי שתשלום הפתיחה בגינה (סך של כ-815 ש"ח, שהוא 1.25% מסכום התביעה) יהיה גבוה במעט מתשלום הפתיחה הקבוע בגין נזקי גוף בערכאה זו (819 ש"ח). כמו כן – וכאן עיקר – די שתוגש בבית המשפט המחוזי תביעה על סך כ-115,000 ש"ח, כדי שתשלום הפתיחה בגינה (בסך כ-1,437 ש"ח – 1.25% מסכום התביעה) יהיה גבוה במעט מתשלום הפתיחה האחיד הקבוע בגין נזקי גוף בערכאה זו (1,394 ש"ח). אפשרות זו שבידי התובע, לסווג את תביעתו לנזקי גוף כתביעה כספית לצרכי אגרה, באמצעות צירוף סעד כספי בסכום נמוך, מאפשרת דרך קלה ופשוטה 'לעקוף' את המנגנונים שנקבעו בתקנה 5 – שתכליתם כאמור 'להסיט' את התביעות המתאימות לבית משפט השלום וליצור תמריץ שלילי להגשתן בבית המשפט המחוזי, על הגברת העומס הכרוכה בכך (לעניין זה, ראו גם: נתנאל פוזנר "אחרי למחוזי": על מותה של אגרת הקנס בתיקי נזקי גוף" (פורסם באתר נבו 2022)).

31. יתר על כן: תביעה כספית על סכום נמוך, שצפויה להיות מוגשת בצידה של תביעה בגין נזקי גוף על מנת לעקוף את הוראת תקנה 5(ג) בהתאם למערך התמריצים שתואר לעיל – תהיה למעשה, בעצמה, תביעת סרק; גישת המדינה – שכזכור התבססה על החשש מהגשת תביעות מופרזות – עשויה אפוא להוליך להגשת תביעות כספיות שלא היו באות לעולם לולי יתרון הדיוני-טקטי.

32. נמצאנו למדים כי גם מנקודת מבט תכליתית, ובפרט נוכח התכליות שביסוד התקנות הנוגעות לתביעות בגין נזקי גוף, יש להעדיף את הפרשנות שלפיה האגרה הנזכרת בתקנה 2(ב), מתייחסת לאגרה המלאה בגין הסעדים השונים.

33. סיכומו של דבר : לפנינו הונחה השאלה איזו אגרה תשולם בהליך שבו מתבקשים מספר סעדים, כאשר לכל אחד מהסעדים נקבעה בתקנות אגרה בגובה שונה. ובמילים אחרות, כיצד יש לפרש את הוראת תקנה 2(ב), שעניינה בתשלום האגרה שיש לשלם בגין הליך שכולל כמה סעדים שונים. מהטעמים שנזכרו לעיל, אני סבורה כי יש לפרש את תקנה 2(ב) באופן שהאגרה שתחול על הליך תיקבע לפי סכום האגרה הגבוהה, באמצעות השוואת סכומי האגרה המלאים. פרשנות זו עולה בקנה אחד עם לשון תקנה 2(ב) ועם מבנה התקנות בכללותו, ואף משרתת מספר תכליות חשובות שמונחות בבסיס תקנות האגרות, ובפרט – את התכליות שביסוד הסדרי האגרה הנוגעים לתביעות פיצויים בגין נזקי גוף.

סוף דבר

34. לנוכח כל האמור לעיל, אציע לחבריי כי נדחה את הערעור.

בנסיבות העניין, אציע כי המדינה תישא בהוצאות המשיבות בסך 5,000 ש"ח.

שופטת

השופט דוד מינץ :

אני מסכים.

שופט

השופטת גילה כנפי שטייניץ :

אני מסכימה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת יעל וילנר.

ניתן היום, כ"ז בטבת התשפ"ה (27.1.2025).

גילה כנפי-שטייניץ
שופטת

יעל וילנר
שופטת

דוד מיניץ
שופט